

Ερωτηματολόγια.

Τα ερωτηματολόγια αποτελούν ίσως την πιο ευρέως διαδεδομένη μέθοδο συλλογής δεδομένων.

Χρησιμοποιούνται για να συλλεχθούν δομημένα δεδομένα που συχνά αναπαριστούνται αριθμητικά ενώ δεν είναι αναγκαία και η παρουσία του ερευνητή.

Τα μειονεκτήματα του είναι ο χρόνος που χρειάζεται για να διαμορφωθεί, η απλότητα και η περιορισμένη γκάμα των δεδομένων που μπορεί να συλλέξει καθώς και η συχνά περιορισμένη ευελιξία ως προς τις απαντήσεις των συμμετεχόντων.

Δεοντολογικά ζητήματα που μπορεί να προκύψουν σε μια έρευνα με ερωτηματολόγια.

1. Το ζήτημα της συνειδητής συναίνεσης.
2. Οι συμμετέχοντες σε μια έρευνα με ερωτηματολόγια μπορούν να εγκαταλείψουν σε οποιαδήποτε φάση την έρευνα ή να μην απαντήσουν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις.
3. Η έρευνα παρέχει την ευκαιρία στα άτομα να βελτιώσουν τη θέση τους.
4. Η έρευνα θα πρέπει να τους εγγυάται ότι δε θα τους προξενήσει βλάβη.
5. Θα πρέπει να υπάρχει εγγύηση για την εμπιστευτικότητα, την ανωνυμία και τη μη ανιχνευσιμότητα των συμμετεχόντων.
6. Ο ερευνητής θα πρέπει να εξετάζει κατά πόσο οι ερωτήσεις είναι απειλητικές ή άπτονται ευαίσθητων θεμάτων.

7. Το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να αντικατοπτρίζει τις απόψεις των συμμετεχόντων και όχι να προωθεί την ατζέντα του ερευνητή.

8. Οι απαντώντες μπορεί να αντιδράσουν αν θεωρήσουν ότι μια ερώτηση είναι προσβλητική, απειλητική, παραπλανητική ή παραβιάζει τον προσωπικό τους χώρο.

Σχεδιασμός του ερωτηματολογίου.

Η λειτουργικοποίηση είναι το πρώτο βήμα στην κατασκευή του ερωτηματολογίου. Στη φάση αυτή οι γενικοί στόχοι ή ο γενικός σκοπός μετατρέπεται σε ερευνήσιμα πεδία που μπορούν να ερευνηθούν με τη συλλογή απτών δεδομένων.

Έπειτα επισημαίνονται και κατηγοριοποιούνται τα δευτερεύοντα θέματα που σχετίζονται με αυτόν τον σκοπό.

Στη συνέχεια ο ερευνητής θα πρέπει να συλλέξει πληροφορίες σχετικά με τις προϋποθέσεις που σχετίζονται με το κάθε θέμα.

Το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να έχει ξεκάθαρους σκοπούς, να είναι σαφές ως προς το τι πρέπει να συμπεριλάβει ή τι κάλυψε για να επιτευχθούν οι σκοποί του, καλύπτει εξονυχιστικά τα βασικά σημεία της έρευνας και διατυπώνει τα κατάλληλα είδη ερωτήσεων.

Όσο πιο μεγάλο είναι το ερωτηματολόγιο τόσο πιο δομημένο, κλειστό και αριθμητικό θα πρέπει να είναι.

Οι κλειστές απαντήσεις σε αυστηρά δομημένα ερωτηματολόγια δίνουν τη δυνατότητα σύγκρισης των δεδομένων.

Εάν θέλουμε να συλλέξουμε πλούσια προσωπικά δεδομένα μια λεκτική ποσοτική προσέγγιση είναι καταλληλότερη.

Τα δομημένα ερωτηματολόγια μπορούν να σταλούν πρώτα πιλοτικά ώστε ο ερευνητής να βεβαιωθεί ότι έχει καλύψει όλη την γκάμα των απαντήσεων. Απαιτούν περισσότερο χρόνο για την κατασκευή τους, αλλά λιγότερο για τη στατιστική επεξεργασία τους.

Τα ημι-δομημένα ερωτηματολόγια παρέχουν στους απαντώντες την ευελιξία έκφρασης των απόψεων τους.

Πως μπορούμε να αποφύγουμε τα λάθη στη διατύπωση των ερωτήσεων;

Αποφεύγουμε τις καθοδηγητές ερωτήσεις, ερωτήσεις που υπονοούν ότι υπάρχει μια σωστή ή αποδεκτή απάντηση και αποκλείουν άλλες.

Καλό είναι να αποφεύγουμε ερωτήσεις με δύσκολή διατύπωση ακόμη και για άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου.

Είναι καλό να αποφεύγονται οι περίπλοκες μακροσκελείς ερωτήσεις που καθιστούν την κατανόηση δύσκολη.

Θα πρέπει να αποφεύγονται οι εκνευριστικές ερωτήσεις ή οδηγίες.

Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιούν αρνήσεις ή διπλές αρνήσεις θα πρέπει να αποφεύγονται.

Οι ανοικτού τύπου ερωτήσεις είναι καλό να αποφεύγονται γιατί είναι δύσκολο να καταλάβουμε πάντα το νόημα των απαντήσεων. Ακόμη και οι πιο απλές ερωτήσεις μπορεί να είναι γεμάτες αμφισημίες.

Επίσης η κωδικοποίηση τους και επεξεργασία τους απαιτεί περισσότερο χρόνο.

Θα πρέπει να δίνεται προσοχή επίσης στον τρόπο που διαμορφώνονται οι διάφορες κατηγορίες σε ένα ερωτηματολόγιο.

Επίσης θα πρέπει να προσέχουμε ώστε να αποφεύγουμε φράσεις ή ερωτήσεις που προλαμβάνουν περισσότερες από μια ερωτήσεις.

Διχοτομικές ερωτήσεις. Αποτελούν ερωτήσεις που καλούν τον ερωτώμενο να επιλέξει ανάμεσα σε δύο απαντήσεις. Συνηθέστερα ανάμεσα σε ναι και όχι.

Οι διχοτομικές απαντήσεις «αναγκάζουν» τα άτομα να αποκαλύψουν τις πραγματικές τους στάσεις ή απόψεις, ενώ είναι και πιο εύκολο να κωδικοποιηθούν.

Μια έρευνα μπορεί επίσης να ζητά στοιχεία για διχοτομικές μεταβλητές όπως θεωρητικό/ πρακτικό αρσενικό/ θηλυκό κ.α.

Οι ερωτήσεις με απαντήσεις πολλαπλής επιλογής επιτρέπουν στον ερευνητή να συλλάβει μια μεγαλύτερη γκάμα απαντήσεων.

Οι κατηγορίες που χρησιμοποιούνται στις ερωτήσεις αυτές δε θα πρέπει να αλληλεπικαλύπτονται, ενώ παράλληλα θα πρέπει να καλύπτουν με επάρκεια τις πιθανές απαντήσεις στην ερώτηση.

Στην περίπτωση πολλαπλών επιλογών θα πρέπει να γίνεται κατανοητό στα υποκείμενα της έρευνας να θα επιλέξουν μία ή περισσότερες απαντήσεις.

Οι απαντήσεις πολλαπλής επιλογής όπως και οι διχοτομικές απαντήσεις μπορούν να κωδικοποιηθούν αρκετά εύκολα.

Το πρόβλημα που υπάρχει στην περίπτωση αυτή είναι η αμφισημία των λέξεων.

Ερωτήσεις με απαντήσεις κατά σειρά κατάταξης. Στην περίπτωση αυτή υπάρχουν πολλαπλές επιλογής απάντησης στις οποίες οι συμμετέχοντες καλούνται να κατατάξουν με κάποια κριτήρια.

Το πρόβλημα στις απαντήσεις αυτές είναι ότι οι συμμετέχοντες μπορεί να μην είναι σε θέση να διαφοροποιήσουν τις απαντήσεις τους ή να μην έχουν τόσο απόλυτες θέσεις.

Το είδος αυτό των απαντήσεων είναι χρήσιμο γιατί αποτυπώνει την ένταση και το βαθμό των απαντήσεων.

Κλίμακες ιεράρχησης (κλίμακες Likert, κλίμακες σημασιολογικής διαφοροποίησης, κλίμακες Guttman και κλίμακες Thurstone).

Οι κλίμακες αυτές μπορούν να εξετάσουν τη διαφοροποίηση των απαντήσεων. Συχνά ρωτούν το βαθμό συμφωνίας με κάποια πρόταση.

Οι κλίμακες αυτές αποτελούν ένα βασικό εργαλείο στη μέτρηση των στάσεων.
Βασική υπόθεση είναι ότι μετρούν ένα πράγμα κάθε φορά.

Οι κλίμακες ιεράρχησης χρησιμοποιούνται ευρέως στην έρευνα καθώς συνδυάζουν τη δυνατότητα ευέλικτων απαντήσεων με τη δυνατότητα καθορισμού συχνοτήτων, συσχετισμών και άλλων μορφών ποιοτικών αναλύσεων.

Οι ερευνητές που χρησιμοποιούν τις κλίμακες αυτές θα πρέπει να έχουν μια σειρά από ζητήματα στο πίσω μέρος του μυαλού τους.

1. Τα διαστήματα των ερωτήσεων δεν είναι ίσα μεταξύ τους και συνεπώς δεν αντικατοπτρίζει απόλυτα την ένταση του συναισθήματος των υποκειμένων.
2. Δεν υπάρχει κανένας τρόπος να ελέγξουμε αν οι συμμετέχοντες λένε την αλήθεια.

3. Δεν υπάρχει τρόπος να μάθουμε αν οι συμμετέχοντες θα ήθελαν να προσθέσουν κάτι άλλο στις απαντήσεις τους.

4. Έχει βρεθεί ότι η πλειονότητα των ανθρώπων δε θέλουν να χαρακτηριστούν ακραίοι. Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι αποφεύγουν να χρησιμοποιήσουν τις ακραίες τιμές της κάθε κλίμακας. Μια λύση είναι οι κλίμακες να γίνουν εφταβάθμιες.

5. Πολλές φορές τα άτομα επιλέγουν τις μεσαίες τιμές. Αυτό μπορεί να αποφευχθεί με τη χρήση ζυγών διαστημάτων στις κλίμακες. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει ο ερευνητής να επιλέξει ποιο θεωρείται μεσαίο διάστημα.

Οι επεξεργασία των ερωτηματολόγιων που περιλαμβάνουν κλίμακες ιεράρχησης μπορεί να γίνει με κάποιο στατιστικό πρόγραμμα σε ηλεκτρονικό υπολογιστή.

Το πρόβλημα είναι ότι και αυτές οι ερωτήσεις περιορίζουν τις απαντήσεις των συμμετεχόντων.

Ανοικτού τύπου ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις αυτές επιτρέπουν την ελεύθερη απάντηση των συμμετεχόντων, αλλά μπορεί να γίνει μόνο σε ένα μικρό αριθμό.

Οι ερωτήσεις αυτές προσφέρουν πλούσιες πληροφορίες και δίνουν την ιδιοκτησία των απαντήσεων στους ίδιους τους συμμετέχοντες.

Αν και μπορεί να μην αποτυπώνει με σαφήνεια μια απάντηση μπορεί να έχει ένα βάθος και πλούτο που δε βλέπεις εύκολα σε άλλου τύπου ερωτηματολόγια.

Ένα από τα προβλήματα έγκειται στη διαχείριση και ανάλυση των ανοικτών ερωτηματολογίων, καθώς τα ανοικτά ποιοτικά δεδομένα δεν είναι εύκολο να μετατραπούν σε αριθμητικά.

Επίσης είναι σπάνιο να βρούμε δύο παρόμοιες απαντήσεις και συνεπώς δύσκολα θα μπορούν να συναθροιστούν και να συγκριθούν μεταξύ τους.

Ακόμη ένα ανοικτό ερωτηματολόγιο θέλει περισσότερο χρόνο να συμπληρωθεί κι απαιτεί μεγάλη λεκτική ικανότητα από τους συμμετέχοντες.

Τα ερωτηματολόγια συχνά διατυπώνουν ερωτήσεις που αφορούν ευαίσθητα θέματα. Σε αυτή την περίπτωση η διατύπωση των ερωτήσεων έχει κεντρική σημασία.

Οι ανοικτού τύπου ερωτήσεις φαίνεται να είναι καταλληλότερες για να ερωτήσουμε για κοινωνικά ανεπιθύμητες συμπεριφορές και για τη συχνότητά τους.

Περισσότερο μακροσκελείς ερωτήσεις μπορεί να βοηθήσουν τα άτομα να αποκαλύψουν κοινωνικά ανεπιθύμητες συμπεριφορές.

Στην ίδια κατεύθυνση μπορεί να βοηθήσει και η χρήση οικείων λέξεων.

Επίσης αν αποφεύγουμε τις θετικές αξιολογήσεις για κοινωνικά επιθυμητές συμπεριφορές και τις αρνητικές για τη ανεπιθύμητες αυξάνουμε την πιθανότητα να αποκαλυφθούν κοινωνικά ανεπιθύμητες συμπεριφορές.

Σε σχέση με κοινωνικά ανεπιθύμητες συμπεριφορές είναι καλύτερο ο ερευνητής πρώτα να ρωτά αν η συμπεριφορά αυτή συνέβαινε στο παρελθόν και ύστερα να ρωτά αν συμβαίνει και τώρα. Το αντίθετο ισχύει για κοινωνικά επιθυμητές συμπεριφορές.

Για να μειωθεί η απειλή ο ερευνητής μπορεί να εντάξει το θέμα του σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που μπορεί να μην είναι απειλητικό.

Μπορούμε στο τέλος του ερωτηματολογίου να ρωτούμε τους συμμετέχοντες αν θεώρησαν ότι κάποια ζητήματα ήταν αρκετά ευαίσθητα.

Όσο πιο ευαίσθητα δεδομένα συλλέγει το ερωτηματολόγιο τόσο φαίνεται ότι μειώνεται η αξιοπιστία των δεδομένων.

Η διάταξη των ερωτήσεων. Αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα στη δημιουργία ενός ερωτηματολογίου καθώς οι πρώτες ερωτήσεις διαμορφώνουν το κλίμα και μπορεί να επηρεάσουν σημαντικά την ψυχολογική κατάσταση του συμμετέχοντος.

Οι πρώτες ερωτήσεις επηρεάζουν τον τρόπο που οι συμμετέχοντες απαντούν τις μετέπειτα ερωτήσεις. Για το λόγο αυτό είναι καλό το ερωτηματολόγιο να ξεκινά με τις λιγότερο απειλητικές ερωτήσεις.

Στόχος του ερωτηματολογίου είναι οι συμμετέχοντες να αισθάνονται όλο και πιο άνετα όσο αυτό εξελίσσεται.

Οι πιο απειλητικές ερωτήσεις θα είναι καλό να βρίσκονται στο μέσο του ερωτηματολογίου.

Ένα ερωτηματολόγιο μπορεί να ξεκινήσει με τις λιγότερο απειλητικές δημογραφικές ερωτήσεις.

Οι κλειστές ερωτήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τις ερωτήσεις που απαιτούν τη διατύπωση απόψεων, στάσεων, αντιλήψεων.

Οι ανοικτές τύπου απαντήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για περισσότερο προσωπικά και ευαίσθητα θέματα.

Το βασικό ζητούμενο είναι ο ερευνητής να γνωρίζει την ευαισθησία των ζητημάτων που θα κληθεί να ερευνήσει σε σχέση με τους συμμετέχοντες στην έρευνα.

Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι πρέπει να υπάρχει ένα «καναλάρισμα» στις ερωτήσεις, δηλαδή από τις πιο γενικές να πηγαίνουμε στις πιο συγκεκριμένες.

Επίσης μπορεί να υπάρχουν φίλτρα. Δηλαδή αν κάποιος απαντήσει ναι ή όχι να πηγαίνει σε διαφορετικό κλάδο ερωτήσεων.

Ερωτηματολόγια μπορούν να γίνουν και με μη λεκτικούς τρόπους όπως με τη χρήση εικόνων ή φωτογραφιών σε ομάδες όπως παιδιά και αναλφάβητοι.

Η διαμόρφωση του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να δείχνει εύκολο, ελκυστικό και ενδιαφέρον.

Επίσης καλό θα ήταν να διατυπώνονται οι στόχοι του κάθε τμήματος του ερωτηματολογίου, όπως και οι γενικοί στόχοι της έρευνας.

Οι οδηγίες που θα δίνονται στους συμμετέχοντες θα πρέπει να είναι σαφείς και σύντομες.

Οι ερωτήσεις θα είναι καλό να είναι αριθμημένες. Αν είναι πολλές καλό θα είναι η αρίθμηση να αρχίζει από την αρχή στην αρχή κάθε ενότητας.

Επίσης θα πρέπει οι συμμετέχοντες να ενημερώνονται αν θα πρέπει να αφήσουν κάποιες ερωτήσεις αναπάντητες ή αν ανάλογα με τις απαντήσεις τους καλούνται να απαντήσουν σε διαφορετικές ερωτήσεις.

Στην αρχή θα πρέπει να υπάρχει ένα κείμενο που θα υποστηρίζει πως διασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα και η ανωνυμία.

Όταν στέλνουμε ταχυδρομικά ένα ερωτηματολόγιο συμπεριλαμβάνουμε ένα κείμενο που εξηγεί το στόχο της έρευνας, παρουσιάζει τον ερευνητή και τον οργανισμό για τον οποίο δουλεύει και υποδεικνύει τα οφέλη από την έρευνα.

Επίσης διασαφηνίζεται ο τρόπος επιστροφής του ερωτηματολογίου, ενώ εσωκλείεται και ένας φάκελος με τη διεύθυνση επιστροφής του ερωτηματολογίου και γραμματόσημο.

Πιλοτικά μπορούν να σταλούν ορισμένα ερωτηματολόγια προκειμένου να διασαφηνιστούν οι διαφορετικές παράμετροι του ερωτηματολογίου, όπως ο χρόνος συμπλήρωσης, το πως γίνονται κατανοητές οι ερωτήσεις κτλ.

Η ταχυδρομική αποστολή ερωτηματολογίων έχει το πλεονέκτημα ότι είναι πιο οικονομική ενώ επίσης διασφαλίζει την ανωνυμία και βοηθά ώστε να απαντηθούν πιο εύκολα ευαίσθητες ερωτήσεις.

Ο ερευνητής μπορεί να χρησιμοποιήσει επιστολές παρακολούθησης όταν διαπιστώσει ότι οι συμμετέχοντες δε συμπληρώνουν τα ερωτηματολόγια.

Οι ερευνητές μπορεί να δώσουν κίνητρα στους συμμετέχοντες ώστε να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια.

Η ανάλυση των ερωτηματολογίων γίνεται μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή. Ο ερευνητής όμως πρέπει να κάνει μια προεργασία.

1. Πληρότητα: Ο ερευνητής ελέγχει ότι οι συμμετέχοντες απάντησαν κάθε ερώτηση στο ερωτηματολόγιο. Ορισμένες ερωτήσεις που δεν έχουν συμπληρωθεί μπορεί να συναχθούν από άλλες ερωτήσεις. Ακόμη είναι δυνατό ορισμένες φορές να επικοινωνήσουμε ξανά με τους συμμετέχοντες.

2. Ακρίβεια: Ο ερευνητής ελέγχει ότι όλες οι ερωτήσεις απαντήθηκαν με ακρίβεια. Μερικές φορές είτε ο ερευνητής είτε ο συμμετέχων μπορεί να ήταν απρόσεκτοι.

3. Ομοιομορφία: Ελέγχουμε ότι οι αυτοί που έδωσαν το ερωτηματολόγιο και αυτοί που το συμπλήρωσαν ερμήνευσαν τις οδηγίες με τον ίδιο τρόπο.

Στη φάση της κωδικοποίησης οι διαφορετικές απαντήσεις παίρνουν ένα κωδικό αριθμό που εισέρχεται στο πρόγραμμα στατιστικής επεξεργασίας.